

М. Х. Корецький, доктор наук
з державного управління, професор
ДУ "Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України"

РЕАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА РОЗВИТКУ КОНКУРЕНЦІЇ

Проаналізовано методу і логіку цільової комплексної програми для використання регіональними органами управління обласного рівня. Визначено дії проведення практик реалізації регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції. Розглянуто основні завдання заходів регіональної програми демонополізації.

Ключові слова. Регіон, регіональні програми, державна економічна політика, методи управління, конкуренція, демонополізація.

A method and logic of the having a special purpose complex program is analysed, for to be used by the regional organs of management of regional level. Actions of conducting are certain practical worker of realization of the regional programs of demonopolization of economy and development of competition the basic tasks of measures of the regional program of demonopolization are Considered.

Key words. Region, regional programs, state economic policy, management techniques, competition, demonopolization.

© М. Х. Корецький, 2011

Постановка проблеми (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями). Сучасний розвиток України є відображенням рівня ефективності втілення загальнодержавної економічної політики підтримки та розвитку конкуренції, яка безпосередньо впливає на формування в ньому відповідного соціально-економічного середовища. Незважаючи на формування ринкових відносин, децентралізацію управління, певні кроки на шляху переходу від адміністративно-командних методів управління до організаційно-правових та економічних з використанням різних інструментів антимонопольного регулювання в регіоні, економічне середовище не можна вважати висококонкурентним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття). В Україні є певний досвід антимонопольного контролю за концентрацією господарських структур у національній економіці. Опубліковано цілий ряд наукових праць, які присвячені формуванню ефективного конкурентного середовища, обмеженню монополізму та вдосконаленню антимонопольного законодавства. Серед авторів публікацій можна виділити: В. Н. Амітана, М. І. Долішнього, В. М. Василенка, О. Л. Заваду, Г. Л. Знаменського, М. О. Козоріз, Р. І. Кузьміна, В. К. Мамутова, Н. О. Орлову, О. Ю. Рутченка, Н. О. Саніахметову, Л. Н. Семенову та ін.

Мета статті (формулювання цілей статті (постановка завдання):

– проаналізувати методу і логіку цільових комплексних програм, які використовувалися регіональними органами управління обласного рівня;

– визначити дії проведення практик реалізації регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції;

– розглянути основні завдання заходів регіональної програми демонополізації.

Виклад основного матеріалу (виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів). Позитивні на початкових етапах зміни в економіці регіону, кількісний "пік" у створенні суб'єктів підприємництва в остаточному підсумку не сприяли досягненню очікуваного результату [1, 36]. Усе це свідчить про те, що практична реалізація поточних програм з демонополізації товарних ринків не здійснювалася паралельно з аналізом та оцінкою отриманих результатів реформування, внесенням необхідних коректив у реалізацію заходів залежно від конкретних умов, які створювалися на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тому можна констатувати, що бажаних результатів розвитку малого та середнього бізнесу регіональною програмою демонополізації економіки та розвитку конкуренції не досягнуто.

Регіональна програма демонополізації має враховувати постійну динаміку економічного розвитку. Основні її завдання та пріоритетні напрямки потребують удосконалення розробки та практичної їх реалізації відповідно до потреб розвитку суспільства. Основними завданнями заходів регіональної програми є: зниження рівня монополізації та розвиток конкуренції на товарних ринках; захист інтересів підприємців та споживачів від монопольної діяльності, запобігання й обмеження; створення необхідної маси горизонтальних ринкових зв'язків між суб'єктами господарювання для забезпечення саморегульованих механізмів розвитку економіки; зменшення залежності суб'єктів господарювання від державних управлінських структур.

Створення вдосконаленої комплексної програми демонополізації товарних ринків має базуватися на концептуальних положеннях проекту Закону України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” і положенні проекту Концепції державної регіональної економічної політики та містити рекомендації щодо створення й розробки окремих блоків програми та пропозиції щодо механізму її реалізації [2, 12; 3, 4;].

Програму пропонуємо формувати за принципово новою структурою з такими взаємопов’язаними блоками: аналітико-прогнозний; цільовий, конструктивний, ресурсний та організаційний, що дозволить провести раціональний розподіл основних завдань, які передбачається виконати в рамках регіональної програми; проаналізувати досягнуті результати та зіставити їх з очікуваними; оцінити ресурси, необхідні для досягнення ефекту від антимонопольного регулювання товарних ринків із наявними. Це забезпечить комплексність і різнобічність підходів до регіональної програми, чого не було в раніше створених та чинних програмах.

Технологічну схему розробки регіональної програми демонополізації товарних ринків пропонується подати в такій послідовності:

1) аналіз досягнутого стану монополізації економіки регіону на початок прогнозного періоду, виявлення внаслідок цього виникнення найгостріших проблем і диспропорцій у господарському комплексі;

2) обґрунтування цілей, завдань і пріоритетів в антимонопольному регулюванні на прогнозований період, визначення засобів розв’язання виявлених проблем, розробка відповідних заходів і визначення кількісних характеристик демонополізації товарних ринків регіону з урахуванням формування ринкових відносин;

3) узгодження основних завдань і параметрів проекту програми з комплексною програмою соціально-економічного розвитку регіону, станом соціальної, демографічної та екологічної ситуації [4, 84].

Аналітико-прогнозний блок має містити аналіз стану економіки регіону щодо ступеня монополізації товарних ринків на початок прогнозного періоду, основні цілі й завдання на майбутнє, відобразити прогнозовані заходи органів управління щодо активізації економічної діяльності на території регіону, структурних та інституціональних перетворень. У ньому доречним є наведення переліку проблем, що постають перед суб’єктами господарювання у процесі їх становлення і функціонування в сучасних економічних умовах.

Прогнозна частина аналітико-прогнозного блоку містить визначення кількісних параметрів показників, на які у своєму розвитку має орієнтуватися конкурентне середовище в прогнозованому періоді (визначення ступеня монополізації та концентрації на товарних ринках регіону) [5, 99].

Одним із методів визначення системи цілей є метод структуризації, який полягає в побудові “дерева цілей”. Для успішної практичної реалізації в регіональній програмі демонополізації економіки та розвитку конкуренції слід провести ранжування цілей шляхом поділу їх на цілі першого і другого порядку, які відображають роль розвитку конкурентних відносин на товарних ринках для формування ринкової економіки, та цілі третього порядку, які є проявом ефекту (у даному разі вкладу) програми в зовнішнє середовище, що визначається зменшенням ступеня монополізації та рівня концентрації на ринках регіону і, відповідно, створення на них дійової конкуренції. Виходячи із завдання максимального задоволення економіко-соціальних потреб суспільства, для формування “дерева цілей” використовуємо метод структуризації.

Форма побудови “дерева цілей” регіональної програми демонополізації та розвитку конкуренції визначається логічною послідовністю дій під час його формування, тобто це побудова ланцюжків та ув’язування їх у структуру на підставі оцінок змістової несуперечності й повноти одних цілей щодо інших [6, 99].

Основне завдання в рамках ресурсного блоку – це ув’язка цільових завдань, відображених у “дереві цілей”, з ресурсним забезпеченням. Залежність рівня забезпеченості програми матеріальними ресурсами від наявності фінансових та доцільність розгляду залучення трудових ресурсів в організаційному блоці програми зводять завдання даного блоку до визначення напрямків формування і використання фінансових та інформаційних ресурсів.

Підвищення дійовості вдосконаленої регіональної програми демонополізації товарних ринків та практики її реалізації багато в чому залежить від якнайшвидшого створення необхідного правового поля щодо механізмів здійснення регіональної політики та вдосконалення всієї бюджетної системи.

Важливий елемент у забезпеченні своєчасної та раціональної реалізації завдань регіональної програми – це створення дійової та оптимальної структури управління з демонополізації економіки. При цьому у програмі слід детально опрацювати систему побудови такої організаційної структури управління, визначити оптимальний склад її підрозділів, виходячи, передусім, з необхідності ефективного управління соціально-економічним розвитком регіонів у нових умовах, уникнення дублювання функцій та виникнення у зв’язку з цим певних конфронтацій.

Резюмуючи викладене, можна дійти висновку, що:

– розроблені програми демонополізації економіки та підтримки конкуренції в областях регіону хоча й були розроблені на певний період часу, не враховували ймовірності економічних змін певний період, що знижувало їх актуальність;

– більшість визначених програмами питань залишилися невиконаними або мали лише поверховий підхід з боку антимонопольних органів;

– чинні програми мали обмежений характер – визначали лише основні завдання, не конкретизуючи методи їх здійснення;

– програми демонополізації були розроблені без технологічної схеми їх розробки та реалізації в умовах побудови ринкової економіки в період, коли система вітчизняного програмування не мала законодавчо встановлених правових засад;

– підхід до регіональної програми демонополізації товарних ринків з позиції формування блоків і блок-схеми враховує всі недоліки практики розробки та дії відповідних програм у попередній період і підходить до розв'язання проблеми монополізації економіки з позиції конкретизації основних цілей на майбутнє, визначення відповідальних органів управління за їх реалізацію;

– удосконалена регіональна програма міститиме розроблену систему заходів щодо вдосконалення конкурентного середовища на відповідних товарних ринках та передбачатиме при цьому використання тих економічних важелів, які б дозволили досягнути максимального ефекту від проведення антимонопольної політики, створити такий економіко-правовий механізм, який би стимулював продуктивну приватну ініціативу, адже економічно вільний та юридично захищений товаровиробник-власник прагне до ефективної праці й об'єктивно зацікавлений у стабільності суспільства, конструктивному вирішенні питань розвитку економіки.

Практику реалізації регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції пропонується проводити за допомогою таких дій:

– постійний моніторинг результатів виконання положень регіональних програм демонополізації економіки та розвитку конкуренції;

– координування зусиль органів виконавчої влади щодо підвищення ефективності проведення процесу демонополізації на відповідних регіональних товарних ринках;

– використання відповідних економічних важелів (наприклад, податкових пільг для суб'єктів малого підприємництва), які реально сприятимуть створенню конкуренції на монополізованих товарних ринках та підвищать дієвість відповідних регіональних програм.

Регіональну програму демонополізації економіки доцільно розробляти за якісно новою методикою – за допомогою виділення основних блоків: аналітико-прогнозного, цільового, конструктивного, ресурсного та організаційного. Блок підпрограм у складі регіональної програми слід розглядати як результат декомпозиції функцій системи і реструктуризації цілей через побудову “деревця цілей” та з використанням алгоритму формування програми. Такий підхід дозволить систематизувати отримані результати щодо монополізації ринків регіону, визначити пріоритетні напрямки їх антимонопольного регулювання, спростити механізм реалізації програми демонополізації економіки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, складання програм демонополізації товарних ринків та практика їх реалізації на підставі нових методичних підходів дасть змогу встановити рівень комплексності розвитку регіону та наявність у ньому диспропорцій. Тому заходи щодо вдосконалення розробки практики і реалізації таких програм сприятимуть своїм втіленням швидшому переходу до нових форм господарювання, оздоровлення національної (регіональної) економіки та забезпечать при цьому багатокритеріальний підхід до оцінки розвитку і становлення ринкового конкурентного середовища. Запропонована методика і логіка цільової комплексної програми може використовуватися регіональними органами управління обласного рівня як основний важіль координаційно-цілеспрямованої роботи формування конкурентного середовища на відповідних товарних ринках.

Список використаних джерел

1. Мних М. Монополізація економіки України і можливості проведення антимонопольної політики / М. Мних // Економіка України. – 2003. – № 3. – С. 35–41.
2. Державне регулювання економіки / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залого. – Львів : Українські технології, 1999.
3. Чистилін Я. Конкурентоспроможність національного господарства України за умов перехідної економіки / Я. Чистилін // Фінансова Україна. – 2007. – 15 квітня. – С. 4.
4. Нижник Н. Деякі проблеми регіонального управління / Н. Нижник, Л. Плотников, Л. Биков // Економіка України. – 2004. – № 9. – С. 84.
5. Никитин С. Государство и проблема монополии / С. Никитин, Е. Глазова, П. Степанов // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 7. – С. 91–103.
6. Мельник А. Ф. Державне регулювання економіки перехідного періоду: світовий досвід і проблеми України / Мельник А. Ф. – Тернопіль : Збруч, 1995. – С. 199.